

ANDRZEJ HOLEWIŃSKI  
*Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa  
w Skierniewicach*

## OGRODNICZE SŁUŻBY DORADCZE W KANADZIE

W Kanadzie służby upowszechnieniowe działają pod kierunkiem Prowincjonalnych Ministerstw Rolniczych. W każdej Prowincji ich organizacja jest inna, chociaż na ogół występują duże podobieństwa. W Ministerstwie Rolnictwa Prowincji Ontario znajduje się Departament Służb Rolniczych podzielony na 7 różnych działów. W dziale dotyczącym produkcji roślinnej służby - liczące 100 osób - podporządkowane są bezpośrednio kierownikom 9 sekcji znajdujących się w Ministerstwie Rolnictwa. Wśród tych sekcji trzy związane są z ogrodnictwem.

### Organizacja pracy służb doradczych.

Instruktorzy pracują w biurach zlokalizowanych w różnych częściach Ontario. Na ogół biura te znajdują się w pobliżu instytutów ogrodniczych, stacji doświadczalnych rządowych lub prowincjonalnych i szkół ogrodniczych (często w tych samych budynkach). Kadry instruktorskie w biurach liczą zwykle od 1-8 osób, w zależności od nasilenia upraw ogrodniczych w rejonie. Większość instruktorów ma stały angaż, ale niektórzy są zatrudnieni na 2-3 letnich kontraktach. Gdy kontrakt się kończy, instruktor albo jest zwolniony, albo dostaje następny kontrakt lub jest przyjęty na stałe do pracy. Tygodniowy wymiar pracy instruktora wynosi 36,5 godziny, a praca rozpoczyna się o 8<sup>30</sup> i kończy o 16<sup>00</sup>. Bardzo często instruktorzy pracują w godzinach popołudniowych i wieczornych. Nie otrzymują za tę pracę dodatkowego wynagrodzenia, ale umownie mogą odebrać sobie w uzgodnionym czasie nadgodziny. Długość urlopu wynosi 3 tygodnie i może być on wzięty w uzgodnionym wcześniej terminie nie kolidującym z pracą. Wynagrodzenie roczne instruktora wynosi 50-55 tys. \$ kanadyjskich, a więc jest niewiele niższa od średniego wynagrodzenia pracowników naukowych, które wynosi 65-80 tys. \$.

Raz w tygodniu każdy instruktor przygotowuje i przesyła do Ministerstwa sprawozdanie w formie ankiety komputerowej. Ponadto przedstawia pełny raport roczny z wykonania powierzonych zadań. Zostaje on poddany szczegółowej ocenie przez Ministerstwo Rolnictwa i jeżeli zadania nie zostały wykonane, muszą one być obszernie wyjaśnione i uzasadnione. Każdy wyjazd instruktora z biura jest rejestrowany w recepcji z podaniem godzin wyjazdu i powrotu. Rejestracja ta jest przede wszystkim potrzebna dla producentów, którzy przyjeżdżają lub telefonują do instruktora albo chcą zostawić wiadomość. Wiadomości,

w zależności od rodzaju, są przekazywane na specjalnych kartach. Nie jest prowadzona codzienna szczegółowa kontrola pracy instruktora, natomiast każdy z nich jest zobowiązany na poniedziałkowych, rannych spotkaniach przedstawić generalny plan działania (wyjazdy, pobyt w biurze) na cały tydzień. W biurze każdy instruktor dysponuje telefonem, telefaksem, komputerem, powielaczem, biblioteką oraz bardzo szerokim zakresem ulotek i instrukcji upowszechnieniowych. Do dyspozycji instruktorów są rzutniki, czytniki pisma, ekrany, magneto-widy, aparaty fotograficzne, kamery filmowe. Każdy instruktor ma przydzielony na stałe do własnej dyspozycji samochód osobowy. W przypadku potrzeby przeprowadzenia prostych analiz (oznaczenie pH, testy na dojrzałość owoców) instruktorzy mogą bez ograniczeń korzystać z laboratoriów sąsiadujących instytutów lub zakładów doświadczalnych.

Wszyscy instruktorzy mają ukończone studia wyższe. W pracy doradczej zobowiązani są do wąskiej specjalizacji (ochrona, uprawa winorośli, mechanizacja) co nie oznacza, że nie posiadają ogólnej wiedzy o sadownictwie czy warzywnictwie. Doskonalenie wiedzy i umiejętności instruktorów odbywa się głównie poprzez samokształcenie, kontakty bezpośrednie z naukowcami, uczestnictwo w seminariach naukowych oraz organizowanych specjalnych spotkaniach szkoleniowych dla wszystkich instruktorów ogrodnictwa z prowincji Ontario. Spotkania te odbywają się dwa razy w roku (jedno zimą, a drugie latem). Spotkanie jest dwudniowe i odbywa się w innym rejonie prowincji, najczęściej jednak w pobliżu instytutu lub stacji doświadczalnej. Pierwszy dzień spotkania poświęcony jest zapoznaniu się z nowymi wynikami badań w stacjach doświadczalnych, zwiedzaniu gospodarstw przodujących producentów i dyskusji na tematy związane z nowymi zaleceniami do praktyki. Uczestnikami tego spotkania są również pracownicy naukowcy instytutów. Drugi dzień poświęcony jest sprawom organizacyjnym związanym z pracą instruktorów i zaopatrzeniem w pomoce audio-wizualne, metodyce użycia metod upowszechnieniowych oraz ocenie pracy instruktorskiej. W spotkaniu obserwuje się dużą aktywność instruktorów a szczególnie w dyskusji nad innowacjami, poprawą organizacji i efektywności metod upowszechniania. Ta forma grupowego doskonalenia instruktorów jest jedyna, ponieważ nie mają oni możliwości uczestniczenia w innych grupowych formach doskonalenia (np. kursach), ponieważ takie nie są organizowane w placówkach naukowych. Ponadto instruktorzy tylko sporadycznie mają możliwość uzupełniania wiedzy za granicą, (np. w USA), ale w krajach europejskich jeszcze rzadziej. Uzupełniającą formą zdobywania wiedzy i umiejętności dla części najlepszych instruktorów jest uczestnictwo w spotkaniach zarządów kooperacji producentów i Komitetów Koordynacyjnych Ministerstwa.

## Wykorzystanie metod upowszechniania

Instruktorzy starają się wykorzystać wszystkie przydatne metody upowszechniania i źródła informacji. W zależności od tematyki upowszechnieniowej zakres wykorzystania tych metod jest różny. Charakterystyczne cechy posługiwania się poszczególnymi metodami przedstawione są poniżej.

**Poradnictwo w biurze.** Producenti są częstymi gośćmi w biurach instruktorów i na ogół znają instruktorów. Poradnictwa udziela wąski specjalista korzystając czasem z pomocy kolegów lub pracowników naukowych. Jeżeli przyniesiony jest materiał roślinny lub gleba, dokonuje się natychmiastowej oceny (np. oznaczenie pH lub występowania chorób). Czasem w następstwie wizyty w biurze - celem dogłębnego rozwiązania problemu, dochodzi do wizyty w gospodarstwie.

**Poradnictwo listowne.** Wykorzystywane jest sporadycznie ze względu na nieduże odległości, możliwość dojazdu samochodem, łatwość dotarcia do producenta, doskonałość połączeń telefonicznych, wyższy koszt znaczka niż rozmowy telefonicznej.

**Poradnictwo telefoniczne.** Jest to najczęściej używana metoda poradnictwa indywidualnego w związku z możliwością szybkiego porozumienia się instruktora z producentami w nagłych wypadkach. Nie jest ona oczywiście stosowana przy kompleksowym poradnictwie technologiczno-organizacyjno-ekonomicznym. W każdym biurze zainstalowany jest jeden telefon połączony z magnetofonem, na który 2-3 razy w tygodniu nagrywane są przez instruktorów szczegółowe, bieżące zalecenia dla praktyki (np. komunikaty sygnalizacyjne zwalczania chorób lub szkodników). Producent - znający numer telefonu - może zadzwonić bezpłatnie i wysłuchać zaleceń. Ponadto istnieją urządzenia podłączone pod telefon, które umożliwiają nagranie pytania producenta a ten po ustalonym czasie może uzyskać odpowiedź przygotowaną przez instruktora. Ta forma spotkania, w przypadku bardziej szczegółowej odpowiedzi wymaga dłuższego czasu dla jej przygotowania przez instruktora. Niestety łatwość kontaktów telefonicznych nie stymuluje instruktorów do częstych wyjazdów w teren.

**Poradnictwo w terenie.** Wynika ono przede wszystkim z zaproszenia producenta, a bardzo rzadko z własnej inicjatywy instruktora. W poradnictwie czasem współuczestniczy pracownik naukowy. Odbywa się ono na plantacji lub w sadzie, a prawie nigdy w domu. Występujący problem jest dyskutowany bardzo szeroko, a na zakończenie formułowane są szczegółowe ustne zalecenia dla producenta. Producenti prawie zawsze znają instruktora i na ogół mają do niego duże zaufanie. Często poradnictwo dotyczy wąskich zagadnień, (np. testowanie dojrzałości zbiorczej owoców).

**Wykłady, prelekcje, spotkania dyskusyjne.** Odbývają się w pomieszczeniach w sadzie albo na plantacji stacji doświadczalnej (najczęściej w godzinach późno popołudniowych lub wieczornych). Producenci zawsze dostają zaproszenia na spotkania. Niektóre spotkania są odpłatne (symbolicznie 5 \$), a opłata zwykle jest przeznaczona na ciastka i napoje dla wszystkich uczestników, czasem zaś na zapłatę dla wykładowców. Wykłady i prelekcje są na ogół krótkie, 15-20 minutowe, rzadko 1-godzinne. Wystąpienia poparte są konkretnymi przykładami z praktyki i uzupełniane przeżroczami, filmami, okazami i ulotkami rozdawanymi bezpłatnie. Po wystąpieniach na ogół odbywa się szeroka dyskusja.

**Pokazy i demonstracje** organizowane są w dobrze wybranym miejscu u producenta lub w stacji doświadczalnej, najczęściej w godzinach wieczornych. Instruktor lub pracownik naukowy ma krótkie wprowadzenie przed pokazem (5-10 min.) a następnie w trakcie i po pokazie odbywa się szeroka dyskusja. Zawsze istnieje możliwość uczestnictwa wszystkich producentów w ćwiczeniach związanych z pokazem.

**Doświadczenia demonstracyjne** prowadzone są w gospodarstwach producentów za ich zgodą. Koszty w części pokrywa instytucja państwowa, a w części producent. Doświadczenie nadzorowane jest przez pracownika naukowego lub instruktora. Spotkania z grupą zaproszonych producentów odbywają się kilkakrotnie, na ogół w czasie założenia doświadczenia, podczas trwania i przy zbieraniu wyników. Spotkania te zawsze kończą się dyskusją i podsumowaniem wyników.

**Wycieczki producentów.** Instruktorzy rzadko organizują wycieczki dla producentów, ponieważ większość z nich pracuje dodatkowo w różnych instytucjach. Jednodniowe wycieczki organizują zarządy kooperacji producentów do gospodarstw członków spółdzielni. W wycieczkach uczestniczą instruktorzy, czasem pracownicy naukowci. Przy zwiedzaniu obiektu omówienie daje producent, komentarz instruktor, a zwiedzanie kończą pytania i dyskusja.

**Wydawnictwa informacyjne.** Do najpowszechniejszych należy zaliczyć ulotki kilkustronicowe i broszury kilkunasto- lub kilkudziesięciostronicowe. Ulotki są na ogół monotematyczne, a broszury wielotematyczne, ich autorami są pracownicy naukowci lub instruktorzy. Opracowanie redakcyjne jest bardzo dobre, wielokrotnie sprawdzone przez naukowców i instruktorów. Forma i wielkość ulotek jest na ogół jednakowa, a drukowane są one na dobrym papierze najczęściej z kolorowymi zdjęciami. Wszystkie wydawnictwa rozdawane są za darmo i zawsze są w dostatecznej ilości w biurze instruktorów. Koordynacją, drukiem, magazynowaniem, rozdzielaniem i rozsyłaniem wydawnictw zajmuje się specjalna komórka organizacyjna w Ministerstwie Rolnictwa Ontario.

**Pomoce audiowizualne.** Koordynacją przygotowania pomocy wizualnych - takich jak zdjęcia, zestawy przeźroczy, filmy na kasetach video - zajmuje się specjalna komórka w Ministerstwie Rolnictwa Ontario. Pomoce przygotowane są na zlecenie Ministerstwa przez pracowników naukowych, instruktorów i wyspecjalizowane małe wytwórnie filmowe. Wszystkie pomoce są magazynowane w Ministerstwie Rolnictwa i mogą być nieodpłatnie wypożyczone na zamówienie instruktorów. Koszty przygotowania, magazynowania, wypożyczania pokrywa Ministerstwo Rolnictwa Ontario. Instruktorzy bardzo chwalą tę formę powstawania i korzystania z pomocy audiowizualnych.

**Radio i telewizja.** Ministerstwo Rolnictwa posiada pracownię do przygotowania audycji radiowych i telewizyjnych i pokrywa całkowicie koszty poniesione w tej pracowni. Wyspecjalizowani pracownicy przygotowują krótkie (2-3 minutowe) lub długie (30 minutowe) audycje radiowe lub programy telewizyjne. Programy emitowane są w jednej stacji i zawsze w tych samych, znanych producentom, godzinach.

Przedstawiona pokrótce organizacja i działalność rządowych służb doradczych w Kanadzie - pracujących w podobnych jak w Polsce warunkach, dotyczących technologii i produkcji - uwidacznia, że mają one stworzone inne, znacznie korzystniejsze warunki do działalności niż w naszym kraju. Dzięki temu mogą dużo lepiej i efektywniej wykorzystywać w pracy metody upowszechniania i źródła informacji.

W związku z planami i potrzebą reorganizacji służb doradczych i doskonalenia ich w pracy w Polsce nasuwają się następujące sugestie dotyczące wykorzystania przedstawionych materiałów. Celowe byłoby:

- stworzenie służbom doradczym odpowiednich warunków do pracy (płace, samochody, sprzęt audiowizualny i laboratoryjny, pomoce audiowizualne, telefony, telefaksy, komputery itp.),
- doskonalenie służb doradczych nie tylko w zakresie technologii produkcji, marketingu, ale również metodyki wykorzystania metod upowszechniania,
- zatrudnienie w placówkach upowszechnieniowych wyłącznie dobrze przygotowanych pod względem teoretycznym, jak i praktycznym instruktorów (wyłącznie po wyższych studiach),
- zobowiązanie instruktorów do wszechstronnego i prawidłowego wykorzystania metod upowszechniania w pracach doradczych i kontrola tej działalności.